

It-Traduzzjoni tas-Salmi ta' F. Panzavecchia Nota dwar Kelma

Mons. Lawrenz Cachia

Bejn Ottubru 1841 u Ottubru 1842 il-Kanonku Fortunatu Panzavecchia, qassis għaref mill-Isla (1797 - 1850) ittraduċa s-Salmi tal-Bibbja mil-Latin għall-Malti.

Din it-traduzzjoni, flimkien ma' dawk tal-Ktieb tal-Ġenesi u ta' siltiet mill-Vangeli li għamel l-istess Kanonku, qatt ma stampahom iżda halliehom bħala manuskritti li maż-żmien waslu (u jinsabu) fl-Arkivju-Mużew tal-Katidral tal-Imdina. Kien wara 150 sena li l-Professor Ġermaniż Reinhold Kontzi, ħabib ta' Malta u tal-Malti, u li studja l-Malti tajjeb, ippubblika t-traduzzjonijiet ta' Panzavecchia, li semmejt hawn fuq, f'edizzjoni kritika fejn il-kummentarju ta' Kontzi huwa bil-Ġermaniż⁽¹⁾. Fil-Ktieb tas-Salmi hemm erba' salmi nieqsa, u aktarx li dawn intilfu billi l-folji damu ħafna mhux miġbura sewwa.

Hawn se nitkellem fuq it-traduzzjoni tas-Salmi li, bħat-traduzzjonijiet l-oħra ta' Panzavecchia, saru minn fuq il-Latin tal-Vulgata. Iżda Panzavecchia jagħtina hjiel li kkonsulta wkoll kemm test tas-Salmi bl-Għarbi kif ukoll it-test originali tas-Salmi bl-Ebrajk.

Panzavecchia fil-biċċa l-kbira tas-salmi, wara t-traduzzjoni jagħtina wkoll lista ta' varjanti, jiġifieri kliem (jew frażzjiet) li setgħu jieħdu l-post ta' kelmiet / frażzjiet tradotti minnu. Dawn ġeneralment huma ffit għal kull salm, iżda hemm xi każi fejn jagħti numru ġmiel u ta' varjanti għall-istess salm. (Hemm ukoll xi salmi bla varjanti).

Xi drabi, hdejn il-kelma varjanti jagħti l-kelma korrispondenti bl-Għarbi miktuba bl-alfabett Għarbi. Dawn huma 36, xi whud kelmiet singli u oħrajn

frazzjiet. Imbagħad, darbtejn biss, hdejn il-varjanti jagħti l-kelma / frazi bl-Ebrajk miktuba bl-alfabett Ebrajk. Dawn iż-żewġ każijiet huma: (a) il-frazi *bid-dmugh* flok bil-biki (Salm 125) u (b) l-kelma *fakattni* flok żortni (Salm 16). Huwa fuq din it-tieni kelma li nixtieq nikkummenta.

L-ewwel nett hija haġa kurjuża li Kontzi, li fuq varjanti oħra ta spjegazzjonijiet tajbin, fuq din ma jidher li sab xejn xi jgħid. Għall-kuntrarju hemm diversi kummenti li nixtieq nagħmel.

Korrezzjoni

L-ewwel nett il-kelma mogħtija bħala varjanti minn Panzavecchia hija mfarrka ġmielha, għaliex kellha tkun u tinkiteb *ftaqadni* mhux *fakattni*. Il-verb huwa ftaqad (bl-ewwel forma faqad li fil-Malti ntilfet). Dwar il-forma mnissla, ftaqad, waqt li l-Miklem jgħid li ma għadhiex tingħad, fil-fatt għadha tingħad, iżda f'partizzjiet biss ta' Malta. Kif semmejt f' artiklu tiegħi miktub hafna snin ilu⁽²⁾, fil-Gudja l-kelma kienet korrenti sewwa meta jiena kont Kappillan hemmhekk (1959 -1963), u qaluli li għadha xi ffit korrenti illum ukoll, għalkemm mhux daqs qabel.

Panzavecchia li xi drabi huwa attent hafna għall-kliem, drabi oħra jikteb xi ffit bla ma jahseb. Hekk insibu każ analogu hafna meta (fil-Ġenesi) jikteb *fattsieq* flok *fardsieq*.

Il-verb ftaqad bil-Malti, kif smajtu jiena, ifisser “zar biex jindokra”, “ta daqqa t'għajn biex jara hemmx kollox sewwa”. Din it-tifsira taqbel hafna, anzi hija identika mat-tifsira tal-verb *paqad* fil-Lhudi. Għal min ma jafx, fil-Lhudi l-P u l-F sikwit jinbidlu ma' xulxin, u jinkitbu bl-istess ittra li tiehu tikka meta jkollha hoss ta' P u tiflew it-tikka meta jkollha hoss ta' F.

Nagħti t-tifsira tal-verb Lhudi mid-dizzjunarju: “attend to, visit, muster”. U konnessi ma' dawn: “pay attention to, observe with particular care, visit to test, to search”. Dawn huma t-tifsiriet ewlenin (Brown -Driver - Briggs).

Il-kelma hija ta' ċerta importanza wkoll għaliex fis-Settwaginta (Bibbja bil-Grieg) giet maqluba bil-kelma “episkeptomai” li hi marbuta ma' episkopeō (ἐπισκοπέω) li skont id-dizzjunarju tfisser “to look upon, to inspect, to observe, to examine” (Liddell and Scott's). Mill-kelma episkopeō għejjin il-kelmiet “episcopos, bishop, isqof”.

Issa haġa kurjuża u interessanti hija li fil-waqt li l-verb faqad-ftaqad fil-Malti zamm l-istess tifsira tal-Lhudi (u tas-Sirjak, cfr Payne Smith), dik it-tifsira ntilfet kwazi għalkollox fl-Għarbi modern.

Noti

1. Reinhold Kontzi, *Wort und Schrift*, 1999.
2. L. Cachia, *L-Ilsien Malti il-Bieraħ u l-Lum*.